

FRAGMENTA IOANNEA SINOLOGICA

**Byla idea opětného narození
již součástí představ obsažených v Tao te t'ingu?
Případová studie 16. kapitoly Tao te t'ingu
(ve verzi Kuo-tien)**

**Was the Idea of Reincarnation a Part of Notions
Contained in the Dao De Jing?
A Case Study of the Chapter 16 of the Dao De Jing
(Guodian Version)**

Rostislav FELLNER

Svatojánská kolej – vyšší odborná škola pedagogická, Svatý Jan pod Skalou 1,
266 01 p. Beroun, Czech Republic
e-mail: rfellner@svatojanskakolej.cz

Toto je doplněná česká verze příspěvku publikovaného anglicky v časopise „Journal of Sino-Western Communications“, Fremont (USA) / Shanghai (Čína), 7 (1): 63-77, 2015.

中 西 文 化 交 流 学 报	FOREWORD
	John TANG: A Brief Biography of Professor Marina Čarnogurská
	ESSAYS
	LÜ Qisiang: My remote memory of Marina Čarnogurská
	Ivan R. V. RUMÁNEK: Some personal reminiscences of Mrs. Marina Čarnogurská
	Kristína SCHROEDER: Essay in honour of Marina Čarnogurská
	WEI Xiaoping: My memory of Prof. Marina Čarnogurská
	ZHANG Qingshan: A memorable acquaintance: Recalling the talk with Marina Čarnogurská
	ARTICLES
	Jitka BILKOVÁ: Critical analysis of certain western opinions on traditional Chinese science and scientific-philosophical thought
	Zuzana DUDÁŠOVÁ: Notes on a comparative reading of Pearl Buck's <i>The House of Earth Trilogy</i> and Lin Yutang's <i>Moment in Peking</i>
	Eubomir DUNAJ: Potentialities and limitations of Marina Čarnogurská's interpretation of the Daoist understanding of social reality
	Rostislav FELLNER: Was the idea of reincarnation a part of notions contained in the Dao De Jing? — A case study of the chapter 16 of the Dao De Jing (Guodian Version)
	Amira KATZ-GOEHR: Why did Yu Boya break the <i>qin</i> ?
	Oldřich KRÁL: The symbolic formula of <i>The Story of the Stone</i> and its setting in Chinese aesthetic thought
Viera LANGEROVÁ: Eisenstein's Eastern fascination	
LIANG Chen, Jana PEKAROVIČOVÁ: Intercultural aspects in the traditions of Slovak and Chinese names	
MA Liqiong: The 'One Belt, One Road' strategy and the '321' cooperation mode between China and GCC	
ONG Siew Kian: Narrative transformation of the tales of marvels in Tang and Song Dynasties: From 'writing for entertainment' to 'writing for conveying truth'	
Martin SLOBODNIK: 'Temples become silent a long time ago' — Reflections of Chinese religions in Czechoslovak travelogues from 1950s	
ZHANG Yong-Chao: The myth of rationality: The deep reason of the confusions Christianity facing in China	
Daniela ZHANG-CZIRÁKOVÁ: Theoretical sources for abstract painting in the Ancient Chinese art theory before the Tang Dynasty	
APPENDICES	
Ivana BAKEŠOVÁ: The way Dao of my life and of my Sinological work: Interview of Professor Marina Čarnogurská	
Marina ČARNOGURSKÁ: A selected bibliography of Professor Marina Čarnogurská	
Journal of Sino-Western Communications Volume VII, Issue 1 (June 2015)	

Obr. 1 Titulní strana časopisu „Journal of Sino-Western Communications“, 7 (1) 2015.

Fig. 1 Title page of the „Journal of Sino-Western Communications“, 7 (1) 2015.

Fellner R. (2016/2017): Byla idea opětného narození již součástí představ obsažených v Tao te t'ngu? – Případová studie 16. kapitoly Tao te t'ngu (ve verzi Kuo-tien). – Fragn. Ioann. Collecta 26: 5-15.

S představami o opětném narození se setkáváme tradičně v indickém věroučném pohledu na život. Ale je známo, že obdobné představy se vyskytovaly i u různých etnik a kultur bez kontaktu s indickou, resp. buddhistickou tradicí (např. u Eskymáků – Inuitů, u Indiánů na severozápadním pobřeží Ameriky, v Melanésii, v západní Africe, v antickém Řecku atd.). Kontextuálně lingvistická interpretace části textu 16. kapitoly Tao te t'ngu naznačuje, že představy nezbytnosti opětného návratu, týkající se veškerého tvorstva, mohly být významným intelektuálním tématem rovněž v předbuddhistické Číně. Je analyzována 16. kapitola textu Lao-c' ve verzi Kuo-tien, porovnávána s verzemi Ma-wang-tuej a Wang Piho, a sledován i kontext některých téměř identických výroků obsažených ve vnějších kapitolách „Mistra Čuanga“. Základním tématem uvedených textů je evidentně myšlenka koloběhu navracení se, jež je pro všechno tvorstvo nereflaktovaným údělem, daným Nebesy; otázka možnosti vzepít se tomuto údělu se pak zdá být i jedním z velkých nosných témat celého textu Lao-c'.

Klíčová slova: *znovuzrození, reinkarnace, trvalá udržitelnost, kontextuální lingvistika, kulturní sémantika, Lao-c', Čuang- c', Tao te t'ing*

Fellner R. (2016/2017): Was the idea of reincarnation a part of notions contained in the Dao De Jing? – A case study of the chapter 16 of the Dao De Jing (Guodian Version). – Fragn. Ioann. Collecta 26: 5-15.¹

The Indian catechismal perspective on life has been the traditional place to look for notions on rebirth. However, in spite of the general tendency to uphold the Indian primacy regarding the idea of reincarnation, the presence of similar concepts rooted in a number of ethnic traditions and cultures that evolved out of touch with either the Indian, or, else, the Buddhist tradition (e.g. Inuit, American Indians of the north-western coast, in Melanesia, West Africa, ancient Greece etc.) has also been widely acknowledged. Our contextual linguistic interpretation of a part of the Chapter 16 of the Dao De Jing suggests that ideas of inevitable rebirth cycles encompassing all creation might have as well represented a prominent theme of intellectual debate in the pre-Buddhist China. The following contribution presents a comparative analysis of the Chapter 16 of the Laozi text in the Guodian version and both the Mawangdui and Wang Bi's version. The analysis also follows the context of some of the nearly identical statements contained in the so-called external chapters of the Zhuangzi text. Arguably, the core subject of the aforesaid texts is the idea of a cycle of returns as the undebatable destiny of all creation determined by the Heavens; the question of whether it can be defied appears as one of the principal topics of the entire Laozi text.

Key words: *rebirth, reincarnation, sustainability, contextual linguistics, cultural semantics, Laozi, Zhuangzi, the Dao De Jing*

Úvodem

S myšlenkou znovuzrokování, resp. reinkarnace, se setkáváme v kulturní tradici řady zemí a etnik po celém světě. I když tradičně bývá spojována zejména s indickým myšlenkovým okruhem, je známa například i u Inuitů (Eskymáků), u Indiánů na severozápadním pobřeží Severní Ameriky, v Melanésii u obyvatel Trobriandových ostrovů, v západní Africe u kmene Igbo, ale – jak je dobře známo – například i v antickém Řecku (podrobněji srv. Obeysekere 2002). Zahrnuje zpravidla představy o tom, že se zesnulý navrací zpět do stejné příbuzenské skupiny, případně že lze nově narozeného identifikovat i jako zcela konkrétního předka, který se znovu vrátil (sem spadá např. i velmi známý koncept převtělování u dalajlamů a pančhenlamů – srv. Kolmaš 2011). Přitom je různě pojímána otázka, jak dalece se reinkarnace týká pouze lidí nebo i zvířat apod.

¹ This is a Czech version of the contribution published in English in „Journal of Sino-Western Communications“, Fremont/Shanghai, 7 (1): 63-77. 2015.

V samotné Číně byla otázka opětného návratu do života spojena s konceptem znovuzrovnání (reinkarnace) od příchodu buddhismu (srv. Zürcher 1972; Sharf 2002 aj.). Existují dobře argumentovaná pojednání o tom, jak se v období ranného středověku v čínském, respektive přímo v taoisticky formovaném prostředí buddhistická idea reinkarnace etablovala (srv. např. Bokenkamp 1989, 2009; Hong 2007, Bumbacher 2007 aj.), ale máme jen střípky vědomostí o tom, z jakých archaických čínských představ o posmrtném životě, respektive o opětném návratu do života, tato akceptace bytostně vyrůstala. To ale neznamená, že k rekonstrukci těchto předchozích archaických představ nemáme řadu velmi inspirativních dat, případně hypotéz (srv. např. Yü 1981, 1987; Keightley 2004 aj.).

Vystoupit za této situace s otázkou, zda s konceptem koloběhu navracení se do života nepřichází již Starý mistr (Laozi 老子), se může jevit jako přinejmenším překvapivé. Přesto zde předložený alternativní překlad 16. kapitoly (v tradičním řazení kapitol) Tao te ťingu 道德經 (dále jen DDJ) ve verzi Kuo-tien 郭店 (dále jen GD) takovou možnost ke zvážení nabízí.

V uvedené kapitole se setkáváme s textem, který je – jak již to je v případě DDJ časté – dost obtížně interpretovatelný. Zamýšlíme-li se přitom nad tím, o čem vlastně 16. kapitola vypovídá, nabízí se jako jedna z možných odpovědí, že sděluje něco podstatného o „opětém navracení se“ 復 *fù*. Pokud ale 16. kapitola primárně opravdu pojednává o „opětém navracení se“, potom v jakém kontextu?

Pro ilustraci problému se budeme soustředit na interpretaci 16. kapitoly DDJ ve verzi Kuo-tien v porovnání s verzí Ma-wang-tuej 馬王堆 (dále jen MWD)², a rovněž se standardní verzí Wang Piho 王弼 (dále jen WB).

Materiál a metody

Podkladem k diskusi je speciálně druhá a třetí sekvence 16. kapitoly DDJ.

Při práci s textem a pro možnost komparace překladů byly brány v potaz různé české, slovenské a anglické překlady 16. kapitoly DDJ (např. Král 1971; Krebsová 1971; Feng & English 1972, 1991; Henricks 1989, 2000; Waley 1997; Čarnogurská & Bondy 2005; Čarnogurská 2009; Klaus 2009; Jingwei 2012; Sehnal 2013 aj.).

Aby bylo možné přistoupit k diskusi o interpretaci 16. kapitoly DDJ ve verzi GD v potřebném kontextu, byla studována a srovnávána i její podoba ve verzích MWD a WB. V případě 16. kapitoly se verze MWDA a MWDB jednak v drobnostech od sebe odlišují navzájem (při výraznějších poškozeních částí textu ve verzi MWDA), jednak se společně odlišují od verze WB řadou znaků. Verze GD pak uvádí pouze text, který je alternativou k první části 16. kapitoly ve verzích MWD či WB, a to na 13. proužku prvního souboru (tzv. část A:13), a přináší řadu dalších odlišných znaků, jak od verze MWD, tak od verze WB. Tyto odlišnosti budou graficky lépe patrné, seřadíme-li sekvence 16. kapitoly v různých verzích pod sebe; poškozené místo ve verzi MWDA je v textu osazeno prázdným čtverečkem:

² Respektive v porovnání s verzí Ma-wang-tuej A (dále jen MWDA) či Ma-wang-tuej B (dale jen MWDB).

1. sekvence:

GD	至虛 ³ 也獸 ⁴ 中 ⁵ 管 ⁶ 也
MWDA	至虛極也守情 ⁷ 表 ⁸ 也
MWDB	至虛極也守靜督也
WB	致虛極 守靜篤

2. sekvence:

GD	萬物 ⁹ 方 ¹⁰ 乍 ¹¹ 居以須 ¹² 復也 天道 ¹³ 員 ¹⁴ 員各復 亅董 ¹⁵
MWDA	萬物旁 ¹⁶ 作吾以觀其復也 天物雲雲各復歸於其□
MWDB	萬物旁作吾以觀亅復也 天物雲 ¹⁷ 雲各復歸於亅根
WB	萬物並作吾以觀 復 夫物芸芸各復歸 其根

3. sekvence:

Z hlediska použitých metod se předložená analýza textu 16. kapitoly DDJ opírá o kontextuální přístup při analýze čínských znaků, využívaný autorem původně zejména pro didaktické účely při výuce čínského jazyka, posléze ale významnou měrou i při interpretaci DDJ (podrobněji Fellner 2005). Uvedený přístup při analýze významu čínských znaků rozvíjí cíleně genealogický přístup Harbaugha (1998), ale usiluje o rozkrývání logické skladby a možných sémantických souvislostí jejich skladebných složek (srv. Li 1993; Wang 1997; Sears 2013 aj.) v kontextu s myšlenkovým, kulturním či sociálním zázemím nositelů archaického čínského jazyka. V tom smyslu naplňuje postuláty kontextuální lingvistiky, zaměřené na

³ Většina zdrojů (srv. např. *Guodian Chu mu zhujian* 1998) uvádí jako ekvivalent znak 恆 *héng*, čímž je implikován běžný názor (srv. Boltz 1994) o neustálené praxi v používání radikálů v tomto období, ale existují i názory, že pravá složka znaků 恆 *héng* a 極 *jí* byla v archaickém písmu téměř k nerozeznání, a že by se z toho důvodu, i vzhledem k pozdější tradici čtení tohoto znaku ve verzích MWD a WB, mělo dát na tomto místě přednost znaku 極 *jí* (srv. Henricks 2000).

⁴ Většina zdrojů uvádí jako ekvivalent znak 守 *shǒu* (srv. Henricks 2000 nebo *Guodian Chu mu zhujian* 1998), obdobně jako tomu je například v 9. kapitole i dalších kapitolách DDJ.

⁵ Tomohisa (1998) navrhuje jako ekvivalent znak 盅 *zhōng* (číše, kalíšek, pohár), event. *chóng* (prázdna /číše/).

⁶ Jde o archaický znak kombinující složku 竹, (nahore) a složku 亨 *xīng* (dole), která byla posléze nahrazována složkou 享 *xiǎng*, přičemž ale byla již v písmu na bronzích zpodobňována takto: 𠄎 a zřejmě ještě dříve na želvích krunýřích a kostech takto: 𠄎 (interpretováno jako „nejvyšší budova, kde byly přinášeny oběti“); většina zdrojů (např. Henricks 2000 nebo *Guodian Chu mu zhujian* 1998) však uvádí jako ekvivalent archaického znaku na tomto místě znak 篤 *dū*.

⁷ Některé zdroje uvádějí jako ekvivalent znak 靜 *jìng* (např. *Mawangdui Han mu boshu* 1980).

⁸ Většina zdrojů uvádí jako ekvivalent znak 篤 *dū* (např. *Mawangdui Han mu boshu* 1980).

⁹ Striktně vzato je na tomto místě ve verzi GD uveden znak 勿 *wù*, jenž je všeobecně považován za ekvivalent znaku 物 *wù* ve spojení znaků 萬物 *wàn wù* (srv. Henricks 2000, *Guodian Chu mu zhujian* 1998 atd.).

¹⁰ Většina zdrojů uvádí jako ekvivalent znak 旁 *páng* (srv. Henricks 2000 nebo *Guodian Chu mu zhujian* 1998).

¹¹ Archaická podoba znaku však vypadala spíše takto: 𠄎.

¹² Jiné zdroje ale na tomto místě uvádějí znak 頒 *bān* s běžným významem „udělit“ (Klaus 2009).

¹³ Henricks (2000) se osobně domnívá, že namísto spojení znaků 天道 *tiān dào* tu mohly být původně znaky 夫狀 *fū zhuàng*.

¹⁴ Archaická podoba tohoto i identického následujícího znaku v GD kombinovala složku 員 *yuán* (nahore) a složku 火 *huǒ* (dole).

¹⁵ Většina zdrojů uvádí jako ekvivalent znak 根 *gēn* (srv. Henricks 2000 nebo *Guodian Chu mu zhujian* 1998).

¹⁶ Většina zdrojů uvádí jako ekvivalent znak 並 *bìng* (např. *Mawangdui Han mu boshu* 1980); platí i pro MWDB.

¹⁷ Archaická podoba tohoto i identického následujícího znaku v MWDB však spíše kombinovala následující dvě skladebné složky: 𠄎+ 云 (srv. Henricks 1998, 2000).

cílené studium jazyka v jeho historickém, sociálním a předmětném kontextu, s promítnutím do oblasti kultury, v níž se jazyk vytvářel, a se kterou byl v úzké interakci (srv. Fellner & Schläferová 2004).

Z toho důvodu byla u všech relevantních čínských znaků 16. kapitoly DDJ provedena analýza jejich skladebných složek jako podklad pro sémantickou, případně genealogickou analýzu, a pro nastolení hypotézy o možném původním významu těchto znaků. Při tom byla brána v potaz podoba znaků v čínském pečetním písmu (篆文), případně archaickém písmu (古文), dále v písmu na bronzích (金文) a rovněž v písmu na želvích krunýřích a kostech (甲骨文).¹⁸

Takto provedená analýza na materiálu z DDJ vychází z předpokladu, že na cestě tzv. „hermeneutického kruhu“, vedoucí od před-porozumění k vlastnímu porozumění výrazně archaickému čínskému textu, je přínosné přikročit k cílenému prolomení celistvosti jednoty čínského znaku na jeho kompoziční i slovotvorné úrovni. Uvedený postup byl zvolen i při analýze znaků 16. kapitoly DDJ.

Výsledky a diskuse

V rámci 16. kapitoly DDJ ve verzi GD ponecháme prozatím stranou první sekvenci, tj. vstupní prolog 至虛互也獸中箒也 (známou ve verzi WB v tomto znění: 致虛極守靜篤), a zaměříme se na druhou a třetí sekvenci textu:

GD	萬勿方乍居以須 復也	天道員員各復 亅堇
MWD	萬物旁作吾以觀亅復也	天物雲雲各復歸於其根
WB	萬物並作吾以觀 復	夫物芸芸各復歸 其根

O „opětném navracení se“, resp. „znovunavracení se“ 復 *fù*¹⁹, se tu hovoří hned dvakrát. Ve verzi WB (萬物並作吾以觀復), a obdobně i v MWD (萬物旁作吾以觀其復也), je nejprve konstatováno, že **všechno tvorstvo** 萬勿 *wàn wù* **se bok po boku dere k životu** 並作 *bìng zuò* (旁作 *páng zuò* – MWD), **což já** 吾 *wǔ* (coby subjekt!) **nahlížím** 觀 *guān* **jako (jeho** 其 *qí* – MWD) **znovunavracení** 復 *fù*.

Ve verzi GD ale namísto znaku 吾 *wǔ* (já) vystupuje znak 居 *jū* (bydlit; přebývat) a namísto znaku 觀 *guān* (nahlížet) vystupuje znak 須 *xū* (muset; očekávat, že). Čarnogurská (2009: 101) nabízí pro tuto sekvenci následující překlad: „V desátisících věcí, tak ako sa tvoria, nevyhnutne pretrváva (proces) návratnosti“. Ale je toto jediná možná interpretace?

Z hlediska svého původu se znak 居 *jū* zcela zřejmě vyvinul z piktografu osoby v podřepu (složka 尸) a právě rozeného dítěte-novorozeneče hlavou dolů (složka 古) – srv. v písmu na bronzích: 𠄎 či v pečetním písmu 篆书 *zhuàn shū*: 𠄎 – a od toho je odvozen i

¹⁸ Kompletní výsledky takovéto analýzy jsou zpracovány v podobě „sinogramu“ (pokud jde o tento termín srv. Bellassen & Zhang 1997) a jsou součástí svatojánských skript „Čínština podle Tao te ťingu“, připravovaných průběžně od roku 2006 pro účastníky „Interpretačního kurzu Tao te ťingu“.

¹⁹ Znak 復 *fù* lze na základě rozboru jeho skladebných složek interpretovat jako „navracet se zpět (do osady)“ (v 甲骨文 *jiǎgǔwén*: 𠄎; na bronzích 𠄎; v 篆书 *zhuàn shū*: 𠄎) – srv. Li 1993, Wang 1997 aj.

základní význam znaku jako „místo narození“, tedy „místo bydliště“, respektive „bydlet“. Použijeme-li tedy překlad, beroucí v potaz pravděpodobné původní významy složek 尸 a 古 v uvedeném kontextu, tedy překlad znaku 居 *jū* jako „přivádět na svět“, pak by alternativní interpretace textu podle verze GD (萬勿方乍 居以須復也 *wàn wù fāng zuò jū yǐ xū fù yě*) mohla vypadat například takto: **Všechno to tvorstvo - jeden jako druhý - je ustrojeno tak, že přichází na svět 居 *jū* s nutností 以須 *yǐ xū* opětného navracení 復 *fù*.**

Je to pozoruhodný posun od v podstatě subjektivně podaného hodnocení ve verzi WB a MWD k popisu zřejmé neodvratné danosti, o které je referováno ve verzi GD. Ale smysl tohoto konstatování se zdá být docela jasný: takto se přece tvorstvo o překot znovu a znovu realizuje!²⁰

Podruhé se o „znovunavracení se“ 復 *fù* hovoří v následné sekvenci 16. kapitoly, kde to, co tu chce být konstatováno, se zdá být již mnohem méně zřejmé. Ve verzi WB (夫物芸芸各復歸其根), a vcelku obdobně i v MWD (天物雲雲各復歸於其根), se uvádí, že toto tvorstvo 夫勿 *fū wù* (případně „nebeské tvorstvo“ 天物 *tiān wù* – MWD) vyráží do nesčetné záplavy květů 芸芸 *yún yún*²¹ (jsou ho celé mraky 雲雲 *yún yún* – MWD), načež se pak každý 各 *gè* (tvor) zase znovu navrácí tam 復歸 *fù guī*, kde zapustil svůj kořen 其根 *qí gēn*, resp. za tím svým kořínkem (do toho svého kořínku).

Ve verzi GD ale namísto spojení znaků 夫物 *fū wù* (toto tvorstvo), případně 天物 *tiān wù* (nebeské tvorstvo – MWD), vystupuje spojení znaků 天道 *tiān dào* (vize Nebes), dále namísto reduplikovaného znaku 芸 *yún* (WB) či 雲 *yún* (MWD) vystupuje reduplikovaný znak 員 *yuán* (kulatý?) a namísto znaku 根 *gēn* (kořen) vystupuje znak 堇 *jīn* (mazlavá hlína; vymazávat).

Tím se nám na rozdíl od verze WB, v níž se vlastně praví, že po explozi aromatických vůní se každá (květina) navrácí do svého kořínku (夫物芸芸 各復歸其根 *fū wù yún yún gè fù guī qí gēn*), hermeneutická pozice značně komplikuje. Ale je jediným řešením přistoupit beze zbytku na to, co se běžně v literatuře uvádí, a to, že pro dvojici znaků 員員 *yuányuán* (GD) je prostě příslušným ekvivalentem dvojice znaků 云云 *yúnyún*, a že pro znak 堇 *jīn* (GD) je obdobně nesporným ekvivalentem znak 根 *gēn* (srv. např. Henricks 2000), takže by celá sekvence ve verzi GD měla vlastně znít obdobně jako ve verzích WB či MWD, tj. 天道云云 各復其根 *tiān dào yún yún gè fù qí gēn*, čímž by bylo po problémech? Překlad by pak mohl vypadat opět obdobně jak navrhuje i Čarnogurská (2009: 101): „Cestou Nebies v Jej obrovskej mnohopočetnosti sa všetko v tom ustavične prinavracia k svojim koreňom.“ Ale je toto jediná možná interpretace?

Než budeme pokračovat ve výkladu 16. kapitoly, udělejme na tomto místě malou odbočku. Výrok 各復其根 *gè fù qí gēn* není výrokem, s nímž se setkáváme pouze v DDJ. O tom, jak mohl být vnímán tradiční kontext tohoto výroku, svědčí například jeho začlenění do čtvrté z tzv. vnějších kapitol jiného klasického čínského spisu „Zhuang zi“ (Mistr Čuang),

²⁰ Rovněž je zřejmé, a to už ze 2. kapitoly DDJ, že to, co přivádí na svět mudrc (聖人), v této realizaci nespočívá (是以聖人居亡爲之事 – podle verze GD) – podrobněji srv. Fellner 2008: 131-167.

²¹ Abychom i v překladu respektovali reduplikaci znaků v originálu, můžeme spojení znaků 芸芸 *yún yún* překládat také „zdvojeně“, tedy například takto: „vypustí aroma, uchvátí vůní“, čímž nepřímou evokujeme i nejběžnější význam znaku 芸 *yún* coby „routy“, což je příznačně velmi výrazně aromatická bylina.

kapitoly nazvané 在宥 *zài yǒu*. Následně se podíváme na tento výrok v kontextu textu ze čtvrté části této čtvrté kapitoly v původním znění. Jde o odpověď Chung Manga 鴻蒙 (neboli „mistra Nesmírné skrytosti“ – srv. Král 2006: 168) Jün Ťiangovi 雲將 (neboli „Generálovi oblaků“ – Král, op. cit.), který se dožadoval od něj slyšet „to jedno jediné slovo“ (一言 *yī yán*). Mistr mu je nakonec řekl. A to slovo vypadalo takto:

鴻蒙曰：“意！心養。汝徒處無爲，而物自化。墮爾形體，吐爾聰明；倫與物忘，大同乎溟溟；解心釋神，莫然無魂。萬物云云，各復其根，各復其根而不知。渾渾沌沌，終身不離；若彼知之，乃是離之。無問其名，無闕其情，物故自生。”

Zde je anglický překlad toho tolik žádaného „jednoho slova“ od Chung Manga Jün Ťiangovi:

Hong Mang said, 'Ah! your mind (needs to be) nourished. Do you only take the position of doing nothing, and things will of themselves become transformed. Neglect your body; cast out from you your power of hearing and sight; forget what you have in common with things; cultivate a grand similarity with the chaos of the plastic ether; unloose your mind; set your spirit free; be still as if you had no soul. Of all the multitude of things every one returns to its root. Every one returns to its root, and does not know (that it is doing so). They all are as in the state of chaos, and during all their existence they do not leave it. If they knew (that they were returning to their root), they would be (consciously) leaving it. They do not ask its name; they do not seek to spy out their nature; and thus it is that things come to life of themselves' (překlad J. Legge)²².

Čtyři znaky, které byly v hledáčku našeho textu (各復其根), jsou tu velmi pozoruhodně zakomponovány (výše v textu podtrženy). Povšimněme si při tom dalších čtyř znaků, které jim bezprostředně předchází (萬物云云 – téma nám již známé z 16. kapitoly!), ale i sedmi znaků, které bezprostředně následují (各復其根而不知)²³! Shrneme-li, je tu prostě konstatováno že „z toho množství veškerého tvorstva, každý tvor se navrácí k tomu svému kořínku“, ale nadto i to, že „takto činí, aniž o tom ví“, tj. nereflektovaně. A možná nejpodstatnější kontextuální dopad pak představují závěrečné čtyři znaky uvedeného textu (物故自生): „pro tvorstvo je toto důvod, že se samo (tj. ze sebe) rodí“.²⁴

A to už jsme zřejmě u velkého intelektuálního tématu starověké (ale i pozdější) Číny a současně i u velkého tématu nejen této 16. kapitoly, ale i celého DDJ: jak překonat pomíjivost a vystoupit z kruhu nových a nových zrození, jež jsou pro všechno tvorstvo daností Nebes (případně přímo vizí²⁵ danou Nebesy 天道 *tiān dào*), a přitom na samotná Nebesa (či případně na samotnou zemi) se logicky nevztahují? Vždyť jak víme z první sekvence 7. kapitoly DDJ „Nebesa jsou věčná i země stále trvá“ 天長地久 *tiān cháng dì jiǔ*. Ten koloběh běží pořád dokola a dokola 員員 *yuányuán*, je to běh na dlouhou trať, a dopadá na každíčkého tvora. A každý tvor se tak navrácí ke svému *jūn* 堇, interpretovanému ovšem běžně jako *gēn* 根. Říká se, že znak 根 *gēn* znamená “kořen”, “původ”, “zdroj”; v našem

²² Viz <http://ctext.org/zhuanzi/letting-be-and-exercising-forbearance>.

²³ Téma spojované se znakem 知 *zhī* (poznání) se otevírá hned v následujících sekvencích 16. kapitoly DDJ ve verzích MWD i WB!

²⁴ Vždyť je dobře známo ze 7. kapitoly DDJ, že to, že si tvorstvo samo ze sebe dává život, je spjato s jeho dočasností, resp. opačně: že „Nebesa a země mohou být věčné a trvat neustále, neboť si samy ze sebe nedávají život“ (天地之所以能長且久者以其不自生也) – srv. též Fellner 2011a: 333.

²⁵ K možnosti interpretovat znak 道 *dào* v rámci DDJ jako „vizi“ viz např. Fellner 2007: 108 či Fellner 2011: 253.

kontextu by to ale nezbytně musel být vlastně zdroj, původce či kořen všeho toho navracení se. Případně se i uvádí, že by znak 堇 *jǐn* mohl být i substitutem znaku 槿 *jǐn*, což by měl být znak označující “ibišek”. Skutečně ibišek má unikátní květ, mající nejen význačný a zpravidla velmi ozdobný a nápadný tvar, ale také jednu typickou vlastnost, totiž že se jednoho rána otevře a vztýčí a večer zase celý květ uvadne, a proto je v Číně ibišek i běžným synonymem pro pomíjivost, tedy efemérnost.²⁶

Je tu ovšem i další poněkud přehlížená okolnost, že znak 堇 *jǐn* byl v písmu na želvích krunýřích a kostech a následně i na bronzích zpodobován vždy vcelku jednoznačně: šlo o piktograf „kvilícího spoutaného člověka nad ohněm“ (Sears 2013) – srv. a to již v 甲骨文 *jiǎgǔwén*, a pak i na bronzích: 𠄎. To je obraz evokující spíše nějakou velmi obtížnou lidskou situaci, například významy jako „trápení“ či „utrpení“ (srv. v GD: 𠄎)²⁷. Pakliže bychom tedy akceptovali i tuto alternativní možnost interpretace znaku 堇 *jǐn* jako „trápení“, naskýtá se volba minimálně mezi třemi vzájemně dosti odlišnými překlady druhé části studované sekvence: mezi tím, že „každý se navrácí ke svému kořenu“ – 根 *gēn* (viz WB, MWD), nebo tím, že „každý se navrácí ke své pomíjivosti“ – 槿 *jǐn* (viz GD jako substitut znaku 堇 *jǐn*), nebo i tím, že „každý se navrácí ke svému trápení“ – 堇 *jǐn*, srv. 𠄎 (viz GD); nebo případně i tím, že „každý se navrácí ke svému lopocení“ – 勤 *qín* (pokud bychom tedy akceptovali všeobecný *usus*, že tu jde vlastně o substitut znaku 堇 *jǐn*, obdobně jako v 6. kapitole DDJ)²⁸.

Akceptujeme-li tedy na tomto místě pro znak 堇 *jǐn* kontextuálně interpretovatelný význam „trápení“, mohl by být překlad celé druhé studované sekvence ve verzi GD (天道員各復丕堇 *tiān dào yuán yuán gè fù qí jǐn*) následující:

Záměrem Nebes 天道 *tiān dào* je dokola a dokola 員員 *yuán yuán*, ať se každý znovu navrácí 各復 *gè fù* ke svému trápení 丕堇 *qí jǐn*.

Shrneme-li to, k čemu jsme došli, pak zjišťujeme, že sdělení obsažené v 16. kapitole DDJ ve verzi GD je dosti jednoznačné: Všemmu tvorstvu nezbyvá nic jiného než se znovu a znovu navracet do života. A to, aby se každý zas a zas takto navracel ke svému trápení, je dokonce intencí (vizí) Nebes! Ve srovnání s tím se jeví příslušný text ve verzi WB, alespoň v běžných překladech, jen jako zcela nezávazná autorova úvaha: *V společném procesu rodí se všechno tvorstvo, a vše, jak pozorují, se znovu vrací zpět. Každý tvor rozkvétá a roste do plnosti a každý se znovu vrací k svému prazákladu.* (Krebsová 1971: 63)

A rovněž tak i ve verzi MWD: *V desátitisícoch vecí, tak ako sa znovu a znovu tvoria, pozorujem jav návratnosti: nespočetné množstvá vecí v Nebesiach sa večne prinavracajú k svojím koreňom.* (Čarnogurská 2009: 196)

Hermeneutické důsledky jsou dalekosáhlé: ve verzi GD najednou není předmětem deskripce *inherentní schopnost sebetransformace* světa kolem nás, *stoupající po spirále*, což

²⁶ Srv. úsloví 槿花一日 槿花一朝。 *jǐn huā yī rì jǐn huā yī zhāo* – „Květ ibišku je pro jeden den, květ ibišku je pro jedno ráno.“

²⁷ Pod piktografem spoutaného člověka vystaveného záru ohně je v archaickém písmu ve verzi GD umístěn ještě i prvek „půda“ (mohlo by pak jít o spoutaného člověka, který na rozpálené půdě byl vystaven záru, aby tak jeho utrpení přivolalo déšť), tj. nakonec podobně, jak byl pak tento znak zobrazován i v pečetním písmu (𠄎).

²⁸ Srv. 6. kapitola DDJ ve verzi MWD: 縣縣呵丕若存用之不堇 *xuán xuán hē qí ruò cún yòng zhī bù jǐn*.

je například podle Amese (Ames 2001: 278) interpretace smyslu druhé a třetí sekvence 16. kapitoly DDJ ve verzi WB, ale prostá cirkulace od trápení k trápení.

Ale ať již zvolíme při našich interpretacích více nebo méně vyhraněnou rétoriku, každopádně akcent na nezměnitelnou danost údělu všeho tvorstva navracet se znovu a znovu, zřejmý ve verzi GD, ve verzích WB i MWD zjevně slábne. A to i přesto, že v kontextu s citovaným úryvkem z vnějších kapitol mistra Čuanga se jeví být naopak velmi silný a autentický.

Za základ pro předloženou analýzu jsme vybrali pouze dvě sekvence z 16. kapitoly DDJ ve verzi GD. Ponechali jsme stranou vstupní sekvenci 16. kapitoly, která se zdá být ve své podstatě jakýmsi dobovým idiomatickým vyjádřením (event. snad i “staročínskou léčebnou procedurou” – srv. Sehnal 2013)²⁹, i navazující text dochovaný pouze ve verzích MWD a WB. Text ve verzi GD, označovaný též jako text „Laozi A:13“, na tomto místě končí. Kladnému zodpovězení otázky, položené v záhlaví, totiž zda byla idea opětného navracení se již součástí představ obsažených v DDJ, nestojí – zdá se – nic v cestě. Zde provedená rekonstrukce svérázné podoby myšlenky převtělování ve spisu Lao-c’ by toho měla být důkazem.

Jinou věcí je, že představa příchodu na svět 居 *jū* z nezbytnosti 須 *xū* opětného návratu 復 *fù* daného vizí Nebes 天道 *tiān dào*, návratu ke svému dalšímu pozemskému trápení 堇 *jīn*, evokuje i otázku možného vzepření se tomuto údělu, případně i strategii podmíněného poddání se 容 *róng*. Tuto strategii, označitelnou v DDJ jako strategii mistra či mudrce (聖人 *shèng rén*), lze z velké části chápat jako reflektované lidské úsilí o vymezení se vůči neměnné věčnosti a trvalosti nebes a země (viz opět 7. kapitola DDJ). Toto úsilí, pramenící ze svébytné lidské aspirace na věčnost, má v DDJ své specifické vyjádření v neutuchajících ambicích na dosahování různých módů “trvalé udržitelnosti” (Fellner 2011b) i konstituující se “resilience” (Fellner 2014). To je ovšem téma, které již výrazně přesahuje vymezený rámec tohoto příspěvku.

Závěr

Analýza části textu 16. kapitoly textu Lao-c’ ve verzi Kuo-tien, její porovnání s verzemi Ma-wang-tuej a Wang Piho, i kontext některých téměř identických výroků obsažených ve vnějších kapitolách „Mistra Čuanga“ naznačuje, že myšlenka koloběhu navracení se, jež je pro všechno tvorstvo nereflektovaným údělem, daným Nebes (resp. vizí Nebes), mohla být již podstatnou součástí čínských archaických představ o světě. Otázka možnosti vzepřít se tomuto údělu se pak zdá být i jedním z velkých nosných témat celého textu Lao-c’.

LITERATURA

- Ames, Roger T. (2001): “The Local and the Focal in Realizing a Daoist World”. *Daoism and Ecology: Ways within a Cosmic Landscape*, N. J. Girardot, James Miller & Liu Xiaogan (eds.), Cambridge: Harvard Divinity School, Center for the Study of World Religions: pp.265-282.
 Bellassen, Joël & Zhang Pengpeng (1997): *A key to Chinese speech and writing*. Beijing: Sinolingua.

²⁹ Ve verzi GD by překlad textu (至虛瓦也 獸中等也) mohl být například následující: **Dosáhnout prázdnoty (至虛 *zhì xū*) – to je vrchol (瓦 *gèn*)! Uchránit se před vyprázdněním (獸冲 *shòu chōng*) – to je meta (等)!**

- Bokenkamp, Stephen R. (1989): "Death and Ascent in Ling-pao Taoism". *Taoist Resources* 1/2: pp. 1-20.
- Bokenkamp, Stephen R. (2009): *Ancestors and Anxiety: Daoism and the Birth of Rebirth in China*. Berkeley: University of California Press.
- Boltz, William G. (1994): *The Origin and Early Development of the Chinese Writing System*. American Oriental Series, vol. 78. New Haven: American Oriental Society.
- Bumbacher, Stephan Peter (2007): "Early Buddhism in China: Daoist Reactions". *The Spread of Buddhism*, Ann Heirman & Stephan Peter Bumbacher (eds.) Leiden: Koninklijke Brill NV: pp. 203-246.
- Čarnogurská, Marina (2009): *Lao c' a proces vzniku Tao Te ťingu*. Bratislava: Veda.
- Čarnogurská, Marina & Egon Bondy (2005): *Lao- c'. Tao Te ťing. Kánon o Tao a Te* [. Bratislava - Pezinok: Agentúra Fischer & Formát.
- Fellner, Rostislav (2005): "Usage of the genealogical and contextual approach in teaching Chinese character script and in translating the oldest Chinese literature: Dao De Jing case study". *New Perspectives in Cognitive and Intercultural Learning: from Preschool Education to Information Society*, Proc. Int. Conf., June 2005, Svatý Jan pod Skalou & Praha. Rostislav Fellner, ed., *Fragmenta Ioannea Collecta*, Suppl. 2005: pp. 71-84. [Reprint: *Fragmenta Ioannea Collecta* (Svatý Jan pod Skalou), 4 (2005): pp. 5-26.]
- Fellner, Rostislav (2007): "Nový překlad Starého mistra: Tao te ťing - kapitola 1". *Fragmenta Ioannea Collecta* (Svatý Jan pod Skalou), 6 (2007): pp. 103-138.
- Fellner, Rostislav (2008): "Nový překlad Starého mistra: Tao te ťing - kapitola 2". *Fragmenta Ioannea Collecta* (Svatý Jan pod Skalou), 8 (2008): pp. 131-167.
- Fellner, Rostislav (2011a): "Old Master (Laozi) on Sustainability: A Case Study of Laozi, Dao De Jing, Chapter 1—9". *Trvalá udržitelnost v podání Starého Mistra. – Laozi on Sustainability*. Internat. Symposium, December 2011, Svatý Jan pod Skalou, Fellner R. (ed.), *Fragmenta Ioannea Collecta* (Svatý Jan pod Skalou), Suppl. 2011/3, pp. 153-355.
- Fellner, Rostislav (2011b): "Sustainability retainable only in the heart (A case study Lao-tzu: Dao De Jing, 1st - 9th chapter)". *Zun dao gui de hexie gongsheng 尊道贵德和谐共生*, *International Taoist Forum 国际道教论坛论文集* (Hengyang, Hunan, October 23-25, 2011), Beijing: Zongjiao wenhua chubanshe: pp. 346-365. (available also from: http://www.ekocentrum.eu/usr_files/f177/Sustainability%20and%20Old%20Master_sep.pdf)
- Fellner, Rostislav (2014): "Is Resilience the Precondition for Retaining the Sustainability of a Vision According to the Old Master? (A Case Study of Lao-tzu: Dao De Jing, Chapter 20)". *Xing dao li de ji shi li ren 行道立德济世利人*, *The Third International Taoist Forum 第三届国际道教论坛论文集* (Yingtang, Jiangxi, November 25-26, 2014), Beijing: Zongjiao wenhua chubanshe: pp. 399-414. (available also from: http://www.ekocentrum.eu/usr_files/f181/Fellner_2014.pdf.)
- Fellner, Rostislav & Hana Schläferová (2004). "Vyučování jazyků v jejich kulturním kontextu". *Pedagogická Orientace* (Brno, Czech Republic), Vol. 3 (2004): pp. 79-86.
- Feng, Gia-fu and Jane English (1972): *Lao Tzu: Tao Te Ching*. New York: Vintage Books.
- Gao Ming (1996): *Boshu laozi jiaozhu 帛书老子校注*. Beijing: Zhonghua shuju.
- Guodian Chu mu zhujian 郭店楚墓竹简 (1998): *Jingmen shi bowuguan 荆門市博物館* (ed.), Beijing: Wenwu.
- Harbaugh, Rick (1998): *Zhong Wen Zi Pu 中文字谱 - Han Ying Zi Yuan Zi Dian 汉英字源字典, Chinese characters. A genealogy and dictionary*. New Haven: Far Eastern Publications; Yale University & Taipei: Han Lu Book & Publishing Co.
- Henricks, Robert G. (1989): *Lao-tzu: Te-Tao Ching, A New Translation Based on the Recently Discovered Ma-wang-tui Texts*. Ballantine: Ballantine Books.
- Henricks, Robert G. (2000):. *Lao Tzu's Tao Te Ching: a translation of the startling new documents found at Guodian*. New York: Columbia University Press.
- Hong Yue Guo (2007):. *Rebirth and Karmic Retribution in Fifth-Century China: A Study of the Teachings of The Buddhist Monk Lu Shan Huiyuan 廬山慧遠*. Bloomington: Department of East Asian Languages and Cultures Indiana University.
- Jingmen shi bowuguan 荆門市博物館 (ed.) (1998): *Guodian Chu mu zhujian 郭店楚墓竹简*. Beijing: Wenwu.

- Jingwei (景維) (2012): *Laozi. Quest for the Ultimate Reality. An Appreciation of the Dao De Jing*. Singapore: Jingwei.
- Keightley, David N. (2004): "The Making of the Ancestors: Late Slang Religion and its Legacy". *Religion and Chinese Society: Ancient Medieval China, Vol. I.*, John Lagerway (ed.), Hong Kong: Chinese University of Hong Kong Press and École Française d'Extrême-Orient: pp. 3-64.
- Klaus, Hilmar (2009): *The Tao of Wisdom. 老子 Laozi – 道德經 Daodejing*. Aachen: Druck & Verlagshaus Mainz GmbH.
- Kolmaš, Josef (2011): "Dalajlamové a pančhenlamové (jedinečný jev převtělování)." *Fragmenta Ioannea Collecta* (Svatý Jan pod Skalou), 14 (2011): pp. 83-116.
- Král, Oldřich (1971): *Tao – texty stare Číny*. Praha: Československý spisovatel.
- Král, Oldřich (2006): *Mistr Zhuang. Sebrané spisy*. Lásenice: Maxima.
- Krebsová, Berta (1971): *Lao- c'. Tao te ťing. O tao a ctnosti*. Praha: Odeon.
- Li Leyi (1993): *Tracing the roots of Chinese characters: 500 cases*. Beijing: Beijing Language and Culture University Press.
- Mawangdui Han mu boshu 馬王堆漢墓帛書 (1980): Guojia wenwu ju gu wenxian yanjiu shi bian 國家文物局古文獻研究室 (ed.), Vol. 1. Beijing: Wenwu.
- Obeyesekere, Gananath (2002): *Imagining Karma: Ethical Transformation in Amerindian, Buddhist, and Greek Rebirth*. Berkeley and Los Angeles: University of California Press.
- Sears, Richard (2003, 2008, 2011, 2013): *Chinese Etymology*. Available from: <http://www.chinesetymology.org/CharacterASP/EtymologyHome.aspx>
- Sehnal, David (2013): *Kniha Laozi. Překlad s filologickým komentářem*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta.
- Sharf, Robert (2002): *Coming to Terms with Chinese Buddhism*. Honolulu: University of Hawai'i Press.
- Tomohisa Ikeda 池田知久 (1998): *Guōdiàn chū jiǎn „Lǎozǐ“ yánjiū 郭店楚簡老子研究*. Běijīng: Kēxué chūbǎn shè.
- Waley, Arthur (1997): *Lao Tzu. Tao Te Ching*. 北京：外语教学与研究出版社出版发行.
- Wang Hongyuan (1997): *Han Zi Zi Yuan Ru Men 漢字字源入門 – The origins of Chinese characters*. Beijing: Sinolingua.
- Yü Ying-shih (1981): "New Evidence on the Early Chinese Conception of Afterlife – A Review Article." *Journal of Asian Studies*, vol. XLI: pp. 81-85.
- Yü Ying-shih (1987). "O Soul Come Back! A Study of the Changing Conceptions of the Soul and Afterlife in Pre-Buddhist China." *Harvard Journal of Asian Studies*, vol. XLVII: pp. 363-95.
- Zürcher, Erik (1972): *The Buddhist Conquest of China*. Leiden: E. J. Brill.